

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК: 37.015 : 159.955

О. В. Горицька

Класичний приватний університет

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРУКТУРНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТИВНОСТІ В МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І–ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті розглянуто результати дослідно-експериментальної роботи щодо реалізації структурної моделі формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах І–ІІ рівнів акредитації. Докладно обґрунтовано заходи щодо організації відповідних педагогічних умов: індивідуалізація освітнього процесу за рахунок обліку індивідуальних особливостей кожного студента в гетерогенних групах; забезпечення багатоаспектної полікультурної взаємодії; робота «школи передового економічного досвіду» з навчанням прийомам психічної саморегуляції.

Ключові слова: професійна адаптивність, майбутні економісти, вищі навчальні заклади І–ІІ рівнів акредитації, педагогічні умови.

Постановка проблеми. На сьогодні система вищої економічної освіти є складною та взаємодіє з політичними, культурними й соціальними системами. Отже, на думку науковців (А. І. Абрамова [1], А. Л. Журавльов, Н. А. Перевозчикова [2] та ін.) у таких умовах вища економічна освіта не може бути пасивною, а мусить істотно й динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване економічне поле. Відтак, важливою професійною характеристикою економіста стає його професійна адаптивність, що має бути розвинена ще в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз актуальних досліджень. Недостатнім і слабким, як на наш погляд, є пошук практичних методик формування професійної адаптивності в майбутніх економістів. У таких умовах успішність навчання зв'язана зі здатністю до саморозвитку (Б. Г. Ананьєв, А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та ін.) на підставі усвідомлення «Я образу» (І. С. Кон, В. В. Столін та ін.), адекватного умовам діяльності як оцінного критерію її результатів (С. П. Безносів, В. П. Трусов).

Ураховуючи вище наведене, ми вважали за доцільне проведення дослідження щодо формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах І–ІІ рівнів

акредитації. Тому одним з поставлених завдань дослідження було: розробити й експериментально перевірити структурно-динамічну модель формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації, що передбачає реалізацію певних педагогічних умов.

Мета статті – висвітлити результати дослідно-експериментальної роботи щодо реалізації структурної моделі формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації.

Виклад основного матеріалу. Дослідно-експериментальна робота зі студентами експериментальних груп проводилася згідно розробленої нами експериментальної структурної моделі формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації. Проводилися заходи щодо організації визначених педагогічних умов:

1. Індивідуалізація освітнього процесу за рахунок обліку індивідуальних особливостей кожного студента в гетерогенних групах;
2. Забезпечення багатоаспектної полікультурної взаємодії;
3. Робота «школи передового економічного досвіду» з навчанням прийомам психічної саморегуляції.

Відповідно до першої умови в межах дисципліни «Основи педагогіки та психології», яка вивчається на другому курсі в циклі «загально гуманітарних дисциплін». Викладання дисципліни «Основи педагогіки та психології» загалом має на меті: ознайомити тих, хто навчаються, з теоретичними засадами й практичними методами/прийомами загальної психології та педагогіки; розвинути здібності до наукового підходу щодо визначення найбільш ефективних прийомів, форм, методів, засобів і цілісних психолого-педагогічних технологій управління й самоуправління з метою підвищення продуктивності професійної діяльності, розвитку моральних якостей, становлення та самореалізації особистості майбутнього фахівця.

Під час вивчення теми № 7 «Управління процесом формування особистості» студентам було запропоновано авторську методику діагностики з метою виявлення груп «ризик» – студентів із недостатнім ступенем сформованості адаптивності.

Результати діагностики дозволили нам організувати подальшу роботу в аспекті індивідуалізації освітнього процесу за рахунок обліку індивідуальних особливостей кожного студента в гетерогенних групах. А

саме: на семінарському занятті «Психологічна безпека особистості» до теми «Управління процесом формування особистості» з метою зняття психологічних бар'єрів і визначення розуміння поняття «адаптація» та «адаптивність» студентам було запропоновано (у якості домашньої роботи) намалювати власні асоціації щодо цих понять. На наступному занятті викладач організував презентацію малюнків з обговоренням, визначенням найкращих робіт і нагородженням переможців. Особливо студентам сподобалось обговорення робіт на основі механізму асоціацій.

Реалізація другої педагогічної умови «Забезпечення багатоаспектної полікультурної взаємодії» відбувалася на другому формувальному модулі експериментальної моделі на основі вивчення такого предмету, як «Основи економічної теорії».

Викладання дисципліни «Основи економічної теорії» загалом має на меті: вивчити зі студентами економічні закони й категорії, сучасні проблеми розвитку відносин у суспільстві, основи теорії ринкової економіки та макрорегулювання економіки, різні економічні концепції сучасного світу; формувати в студентів нове економічне мислення, навички соціально-економічного аналізу; навчити студентів застосовувати економічні знання; розвивати в тих, хто навчається, здібності до економічного розуміння сутності процесів, що протікають у суспільстві, до самостійного вибору ціннісних орієнтирів.

Так, студенти експериментальних груп одержали завдання щодо вивчення та пояснення з подальшою презентацією в групі особливостей ринків продажу кави. Адже «студентська група є оптимальним середовищем, у якому здійснюється процес професійної підготовки кожного індивіда, його самореалізація» [3, 41–42].

Це завдання викликало жвавий інтерес і зацікавленість. Навіть виникли суперечки, про ринок якої країни необхідно підготувати презентацію-повідь. Ураховуючи соціально-психологічні й культурні особливості кожного студента викладач дозволив обрати країни за власним бажанням.

Ще довгий час студенти згадували власні враження та порівнювали спільне й відмінне між представниками різних культур. Протягом реалізації другої педагогічної умови відбувалося формування професійної адаптивності в майбутніх економістів. Найбільш якісно це було помітно на таких характеристиках, як: уміння ефективно спілкуватися з різними національними, економічними, соціальними прошарками суспільства; особистісно-професійне становлення інших і гармонізація відносин між

студентами, викладачами й родиною; уміння формулювати й публічно висловлювати, обговорювати результати наукової та навчально-творчої роботи; застосовувати навички соціального партнерства.

Окрім того, як показали результати проведеної роботи, забезпечення полікультурної взаємодії сприяло також:

– самостійному розвитку власної моральності, культурного рівня майбутніх економістів;

– розвитку їхньої комунікабельності в різних соціальних групах, уміння співпрацювати в різних галузях, у різних ситуаціях, запобігаючи або уміло виходячи з будь-яких конфліктних ситуацій;

– етичному ставленню до інших користувачів мережі Інтернету як у професійно-економічному, так і особистісному плані;

– гнучко орієнтуватись у професійних економічних ситуаціях; розвитку умінь самостійно отримувати необхідні знання, уміло використовуючи їх на практиці щодо рішення професійних проблем, які виникають;

– розвитку самостійності мислення, умінь бачити в реальній дійсності економічні проблеми, що виникають, і шукати шляхи раціонального їх вирішення, використовуючи сучасні технології, чітко усвідомлювати, де та яким чином набуті знання можуть бути використані у професійній економічній діяльності, здатність генерувати нові ідеї, творчо мислити;

– грамотно працювати з інформацією (умінню збирати необхідні для вирішення визначеної економічної проблеми факти, аналізувати їх, висувати гіпотези розв'язання проблем, робити необхідні узагальнення, порівнювати їх з аналогічними чи альтернативними варіантами рішення, встановлювати статистичні закономірності).

Реалізація третьої педагогічної умови «Робота «школи передового економічного досвіду» з навчанням прийомам психічної саморегуляції» відбувалася на третьому формульованому модулі експериментальної моделі на основі вивчення такого предмету, як «Вступ до спеціальності».

Викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» загалом має на меті: формування економічного мислення та знань; ознайомлення студентів, які починають вивчати економічні дисципліни, з основними поняттями економіки; з'ясування ролі економіста як спеціаліста в економічно-аналітичній діяльності, допомога студентові у визначенні «свого місця» у ринковій економічній структурі; розвиток навичок самостійного аналізу стану ринку й розробці варіантів управлінських рішень у підприємницькій діяльності; уміння оцінювати основні напрями та тенденції розвитку ринкової економіки.

Під час вивчення теми № 7 «Людське вимірювання економіки. Практичні величини», основний акцент якої полягав у тлумаченні економічних термінів (трудові ресурси, кадри, персонал, трудовий потенціал тощо); категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники); поділ персоналу за професіями, спеціальностями та кваліфікацією, особистісно-професійні якості фахівця; відокремлення й характеристика робітників за рівнем кваліфікації); обґрунтування раціональної структури персоналу підприємств різних типів та інфраструктурних організацій на практичних заняттях у формі тренінгу, була запропонована ділова гра «Ринок кави» з подальшим виконанням рефлексивних завдань.

Відтак, організована педагогом/практикуючими фахівцями контрольована рефлексія переживань майбутніх економістів призводила студентів до усвідомлення ними своїх «слабких місць», до залучення нових засобів розуміння й, зрештою, до підвищення рівня професійної адаптивності.

Організація педагогічно контрольованої рефлексії щодо навчання прийомам психічної саморегуляції надавала можливості учасникам заняття «школи економічного досвіду»: усвідомити, чого вони навчилися; пригадати свій власний досвід, що допомагало чіткіше планувати подальшу особисту діяльність; оцінити власний рівень розвитку професійної адаптивності та спланувати реальні кроки щодо її підвищення; порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших та, можливо, скоригувати певні позиції; привчатися до рефлексії в реальному житті, усвідомлюючи свої дії та прогнозуючи подальшу діяльність; використовувати одержану інформацію для аналізу свого особистого професійного зростання, для обговорення на наступних заняттях, для планування подальшої роботи; викладачам і учасникам відчувати себе єдиною командою, яка працює на єдиний, але особистісно значущий для кожного результат; викладачам – побачити реакцію учасників тренінгу на навчання для внесення необхідних коректив.

Висновки. Зміст експериментальної структурної моделі формування професійної адаптивності в майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації зумовлений визначеними педагогічними умовами формування означеної адаптивності майбутнього економіста, що забезпечують успішність процесу професійної підготовки майбутніх економістів. Загальна модель віддзеркалює уявлення цього процесу, підсистемами якого є компоненти професійної адаптивності.

Ця модель складається з трьох блоків-модулів: теоретико-мотиваційний (перший блок); формувальний (другий блок); практичний

(третій блок), сутність яких визначається специфікою кожної з педагогічних умов, які реалізуються у відповідно до кожного блоку.

Педагогічна умова «Індивідуалізація освітнього процесу за рахунок обліку індивідуальних особливостей кожного студента в гетерогенних групах» реалізується в першому блоці; у другому – «Робота «школи передового економічного досвіду» з навчанням прийомам психічної саморегуляції» реалізується у другому блоці; у третьому – «Забезпечення багатоаспектної полікультурної взаємодії».

У всіх модулях конкретизуються: 1) мета; 2) завдання; 3) принципи реалізації; 4) особливості проектування; 5) контроль-підсумок.

Дані прикінцевого етапу діагностик дали змогу констатувати відповідні зміни у рівнях сформованості професійної адаптивності в майбутніх економістів. Нами було проведено порівняльний аналіз розподілу відносної кількості студентів ЕГ і КГ другого та третього курсів Економіко-правового коледжу Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса), які навчаються за спеціальністю «Менеджмент» щодо сформованості професійної адаптивності. Зрушення в бік більш високих рівнів може бути пояснене проведеною експериментальною роботою.

Результати підсумкової діагностики, проведеної за шкалою оцінки рівнів сформованості професійної адаптивності у студентів, свідчать про достатньо високий рівень ефективності експериментально апробованих заходів у процесі формування зазначеної адаптованості майбутніх економістів, що підтверджує ефективність проведеної нами роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова А. И. Экономическое образование и воспитание учащихся / А. И. Абрамова. – М. : Высш. шк., 1986. – 150 с.
2. Перевозчикова Н. А. Особенности функционирования украинских корпораций в банковской сфере / Н. А. Перевозчикова, Ю. А. Виноградова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : економічна. Вип. 33-2 (128). – Донецьк : ДонНТУ, 2008. – С. 206–212.
3. Троцко Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методики професійної освіти» / Г. В. Троцко. – К., 1996. – 54 с.

РЕЗЮМЕ

Горицкая О. В. Результаты экспериментальной работы относительно реализации структурной модели формирования профессиональной адаптивности у будущих экономистов в процессе подготовки в высших учебных заведениях I–II уровней аккредитации.

В статье рассмотрены результаты исследовательско-экспериментальной работы относительно реализации структурной модели формирования профессиональной адаптивности у будущих экономистов в процессе подготовки в

высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации. Подробно обоснованы мероприятия касающиеся организации соответствующих педагогических условий: индивидуализация образовательного процесса за счет учета индивидуальных особенностей каждого студента в гетерогенных группах; обеспечение многоуровневого поликультурного взаимодействия; работа «школы передового экономического опыта» с обучением приемам психической саморегуляции.

Ключевые слова: профессиональная адаптивность, будущие экономисты, высшие учебные заведения I-II уровней аккредитации, педагогические условия.

SUMMARY

Gorytska O. The results of experimental work on the implementation of structural model of professional adaptability formation of future economists in higher educational institutions of I-II accreditation levels.

This article describes the results of experimental work on the implementation of the structural model formation of the professional adaptability among future economists in the process of training in higher educational institutions of I-II accreditation levels. The reasonable arrangements for appropriate pedagogical conditions: individualization of the educational process which takes into account the individual characteristics of each student in heterogeneous groups, providing a multifaceted polycultural interaction, the work of «school of advanced economic experience» with the training methods of psychic self-regulation are detailed in the article.

The content of the experimental structural model formation of the professional adaptability among future economists in the process of training in higher educational institutions of I-II accreditation levels is caused by certain pedagogical conditions of formation of adaptability of future economists to ensure the success of the process of training future economists. The general model reflects the idea of the process, subsystems which are components of professional adaptability.

According to the first condition the course «Fundamentals of Education and Psychology» is studied for the second year in a series of «public humanities».

The implementation of the second pedagogical condition «Providing multi-dimensional polycultural interaction» was held during the second forming module of experimental model for the study as a subject «The Principles of Economics».

The implementation of the third pedagogical condition «The school of advanced economic experience» with the training methods of psychic self-regulation «was held during the third module of the experimental model for the study of soil as a subject «Introduction to the profession».

This model consists of three blocks-modules: theoretical motivation (the first unit), forming (the second unit), practical (the third unit), the essence of which is determined by the characteristics of pedagogical conditions undertaken in accordance with each unit.

All modules are specified: 1) the purpose, 2) the task, 3) the principles of realization, 4) the features of designing, 5) the control-result.

The results of the final diagnostics carried out on Rating Scale of levels formation of professional adaptability of the students demonstrate a high level of efficiency experimentally proved measures in the process of specified adaptation of future economists, confirm the effectiveness of work pursued by the author.

Key words: professional adaptability, future economists, universities of I-II accreditation levels, pedagogical conditions.